

Teda obdobne ako pri ostatných spoločenskovedných disciplínach. Rozdiel nevidí ani tak v predmete, ako skôr v spôsobe bádania. Psychológia koniec koncov musí v určitom zmysle plniť úlohu pri budovaní všeobecnej sociologickej teórie. Táto jej úloha je, samozrejme, ovplyvnená tým, či chápeme psychologický prístup k analýze skutočnosti za doplnkový alebo za základný.

Dnes, najmä na Západe, používajú sa metódy výskumu verejnej mienky s takým istým výsledkom, ako sa používa napr. v lekárstve röntgen. Wiatr uvádza zaujímavý príklad z volieb prezidenta v USA roku 1960 (Kennedy — Nixon). Predpoveď, ktorú dal Gallupov ústav, bola naprosto presná. O užitočnosti výskumov verejnej mienky dnes už nie je sporu. Posledná kapitola *Historický materializmus a podmienky socialistickej spoločnosti* je totožná už s publikovaným článkom v Sociologických štúdiách (1961), č. 1. Stredobodom tejto partie je predovšetkým snaha o príspevanie k riešeniu otázky, na ktorú, ako uvádza, je i dnes v marxistickej so-

ciologickej literatúre nedostatok zreteľných odpovedí. „Je to predovšetkým otázka upotrebitelnosti teórie historického materializmu v socialistických spoločenských podmienkach, v spoločnostiach, ktoré už zlikvidovali kapitalistické výrobné vzťahy a tvoria socialistický systém.“⁹

V závere tejto kapitoly a celej práce autor zhrňuje: „Uzavierajúc možno tvrdiť, že historický materializmus musí podliehať ďalšiemu vývoju, verifikácii, obohateniu a modifikácii vo svetle nových podmienok socialistickej spoločnosti. Iba potom sa stane v týchto podmienkach vedecky adekvátnym objasnením spoločenského vývoja, ktorého jadrom a podstatou je množstvo sociologických výskumov.“¹⁰

Autor sa snaží svojím prístupom k nastoleným otázkam vzbudiť záujem a vyvolať diskusiu. Dúfajme, že myšlienky, ktoré zhrnul do tejto rozsahom síce nevelkej, ale obsahom bohatej práce, budú pôsobiť v tomto smere i u nás. Bolo by to potrebné.

L. Macháček

O PROBLÉME KULTÚRY A KULTÚRNEJ REVOLÚCIE

Kultúrna revolúcia je zložitý spoločenský proces. Prebieha vo všetkých typoch sociálnych revolúcií. Napísať serióznú vedeckú prácu na túto tému je veľmi náročná a zodpovedná úloha i požiadavka spoločnosti. Preto nám prichodí s uspokojením uvítať publikáciu Márie Hulákovovej *O kultúre a kultúrnej revolúcii*, ktorá sa nedávno objavila na našom knižnom trhu.¹

Autorka je vedená snahou synteticky spracovať teoretické otázky kultúrnej revolúcie. Postupuje od abstraktného ku konkrétnemu, od všeobecnejšieho k menej všeobecnému. Tento zámer nie je však vždy s úspechom a v zhode s logickou dôslednosťou realizovaný. Ide predovšetkým o druhú časť I. kapitoly (*Materiálna a duchovná kultúra*), kde sa jednotlivé otázky

prelínajú. Napriek týmto nedostatkom má publikácia veľa pozitívnych stránok.

Prínos práce spočíva v tom, že sa opiera o bohatý faktový materiál. Na základe analýzy domácej a zahraničnej literatúry sa mnohé podnetné myšlienky tvorivým spôsobom ďalej rozvíjajú. Škoda, že autorka už nemohla, resp. nestačila preštudovať nové publikácie. Ide predovšetkým o prácu autorov M. P. Kima a V. Strukova *Kultúra a rozvoj osobnosti za komunizmu*, o dielo kolektívu sovietskych autorov *Ot*

⁹ J. J. Wiatr, c. d., 176.

¹⁰ J. J. Wiatr, c. d., 198.

¹ M. Huláková, *O kultúre a kultúrnej revolúcii*, Nakladatelství politické literatury, Praha 1963.

socializma k komunizmu a iné publikácie, v ktorých badať svieže názory a podnety.

Práca M. Hulákovvej je rozčlenená do úvodnej časti a dvoch kapitol, ktoré sa delia na ďalšie podkapitoly. Ťažisko spočíva v druhej kapitole, ktorá je rozsahom najobsiahlejšia (viac ako dve tretiny knihy).

Ústredná myšlienka, z ktorej vyplývajú aj metódy riešenia, spočíva v tom, že jedine socializmus a komunizmus môžu vytvoriť objektívne podmienky, nevyhnutné pre plný a všestranný rozvoj človeka v jeho myslení, konaní a pod.

Teoretické otázky kultúry sa rozoberajú v prvej kapitole. Táto časť má byť metodologickým východiskom pre riešenie vlastných teoretických otázok kultúrnej revolúcie. Ide predovšetkým o správnu marxistickú interpretáciu pojmov materiálnej a duchovnej kultúry.

Autorka vychádza najmä z prác sovietskych autorov, ktorí rozlišujú kultúru v užšom a širšom zmysle. Napríklad kultúra v širšom zmysle podľa M. Kima je súhrnom všetkých vymožeností v rozvoji materiálneho a duchovného života človeka. G. Karpov chápe kultúru v širokom zmysle ako súhrn materiálnych a duchovných hodnôt, ktoré sú výsledkom spoločensko-historickej pracovnej činnosti ľudstva. Ďalej sa venuje pozornosť tomu, ako vymedzujú pojem kultúry ďalší marxistickí filozofi: T. Pavlov, K. P. Abrosenko, Stefan Dybowski, E. John a ďalší. Títo autori ponímajú kultúru prevažne v najširšom zmysle. Pri hlbšej analýze prvej kapitoly sa zdá, že autorka iba konštatuje, porovnáva aspekty jednotlivých predstaviteľov, no nevyvodzuje z toho hlbšie teoretické závery. Napriek tomu, že táto časť je pomerne myšlienkovite bohatá, nesie stopy roztrieštenosti, chýba jej určitý systém a metodologická dôslednosť.

Autorka sa ďalej zaoberá problematikou vzniku kultúry. Dotýka sa otázok rozvoja delby na fyzickú a duševnú činnosť. Polemizuje s názormi niektorých buržoázných

filozofov a sociológov (A. Weber, O. Spengler, H. de Man) a ich nesprávnu interpretáciu kultúry podrobuje kritike z marxistických pozícií.

Buržoázni filozofi metafyzicky oddeľujú materiálnu kultúru od duchovnej. Duchovnú kultúru považujú za určujúci faktor materiálneho života, popierajú závislosť duchovnej kultúry od podmienok materiálneho života spoločnosti. Napriek tomu, že marxizmus uznáva závislosť duchovnej kultúry od materiálnej, možno povedať, že duchovná kultúra pôsobí tvorivo a účinne na materiálny život spoločnosti.

Autorka zdôrazňuje, že medzi materiálno a duchovnou kultúrou existujú značné rozdiely. Zaoberá sa vzťahom materiálnej a duchovnej kultúry v procese kultúrnej revolúcie. Venuje pozornosť najmä tomu, aký je vzťah ľudí k materiálnej a duchovnej kultúre, ako sa ľudia podieľajú na vytváraní a využívaní kultúrnych hodnôt. Správne poznamenáva, že v kapitalistickej spoločnosti robotnícka trieda využíva duchovnú kultúru len čiastočne. Vari väčšiu pozornosť si zasluhovala kritika teoretických koncepcií súčasných buržoázných sociológov. Ide napr. o A. Toynbeeho, ktorý rozdeľuje spoločnosť na tvorivú menšinu a netvorivú masu. Podľa neho táto „netvorivá masa“ nie je schopná vytvárať kultúrne hodnoty.

Pomerne menej úspešné sú pasáže, kde sa interpretujú teoretické otázky umenia. Niektoré problémy sú dosť zjednodušené. Dokladom môžu byť myšlienky, rozvinuté na str. 74: „Z duchovnej kultúry spoločnosti na ktoromkoľvek stupni jej rozvoja si možno urobiť presný obraz o tom, akými prostriedkami spoločnosť vyrábala a aký bol jej výrobný spôsob.“ Umenie sa tu chápe zúžene, zvyrazňuje sa iba jeho ideologická stránka.

V druhej kapitole sa autorka zapodieva otázkami vlastnej kultúrnej revolúcie. Socialistická kultúrna revolúcia je súčasťou širšieho procesu socialistickej revolúcie. Je to proces, ktorý sa začína uskutočňovať vo vedomí ľudí a vo všetkých oblastiach kul-

túry po prevzatí moci. „Kultúrna revolúcia,“ podľa autorky, „je dvojstranným procesom; po prvé, musí plniť úlohy, ktoré vyplývajú z objektívnych potrieb rozvoja spoločnosti ako celku, predovšetkým z potrieb ekonomiky a politického života, a po druhé, musí plniť svoje úlohy so zreteľom na potreby, možnosti a záujmy ľudí, ktorí spoločnosť menia. To znamená, že musí tiež plne umožniť všetkým príslušníkom novej spoločnosti, aby v záujme ďalšieho progresívneho vývoja ľudstva i v záujme svojho skutočného oslobodenia mohli svoje vnútorné premeny premietat do objektív-

nych podmienok svojho vlastného života.“

V záverečnej časti sa rieši otázka úloh kultúrnej revolúcie. Za základnú úlohu sa považuje výchova a prevýchova ľudí na základe učenia marxizmu-leninizmu no veľký dosah má aj sebavýchova seba vzdelávanie. Záverom treba konštatovať, že napriek niektorým nedostatkom a určitým nezrovnalostiam možno prácu M. Hulákovvej hodnotiť kladne. Je prínosom v rozvíjaní teoretických otázok kultúry a kultúrnej revolúcie, aj keď mnohé z nich čakajú na spresnenie a doplnenie.

I. Sýkora

POPULÁRNE O ĽUĎOCH ZA SOCIALIZMU

Socialistická revolúcia nekončí tým, že sa robotnícka trieda uchopí moci. Moc sústredená v rukách robotníckej triedy je objektívnym predpokladom kvalitatívnych premien v oblasti politickej, hospodárskej a kultúrnej, predpokladom vybudovania toho, čo je obsahom pojmu *socializmus*. Súčasne si však treba ozrejmiť, že dôležitým subjektívnym predpokladom všetkých socialistických premien v oblasti spoločenského života je vytváranie nového človeka. Vidieť súvislosť medzi výstavbou komunizmu a výchovnou prácou venovanou mladej generácii, to je najvýznamnejšia úloha, ktorú kladie pred našu spoločnosť vývoj. Vychovávať znamená neustále sa sám poučovať a vedieť mladého človeka pochopiť (výchova je prevencia).

O socializme sa napísalo veľa kníh a štúdií. Neprávom však marxistická teória opomínala otázky formovania nového človeka, vytváranie socialistických vzťahov medzi ľuďmi v procese budovania materiálnej základne spoločnosti. V súvislosti so sociálno-ekonomickými zmenami, s víťazstvom socialistických výrobných vzťahov mení sa aj charakter práce — práca sa stáva tvorivým procesom. A prácou nielen mení človek veci okolo seba, nepretvára

len okolitú prírodu, ale pretvára i sám seba, svoje vedomie, myslenie, skúsenosti a návyky, formujú sa fyzické a duševné vlastnosti ľudí.

Kniha spoluautorov Jiříny Máchovej a Karla Máchu *Lidé a socialismus* (Svobodné slovo, Praha 1963, strán 183) je vydareným pokusom zareagovať na široké súvislosti a problémy socialistického spôsobu života v podmienkach súčasných i perspektívne a vystihnúť ich.

Kniha je členená do piatich základných kapitol. Prvá kapitola je venovaná rozboru mladej generácie. Čo je to generácia? Obsah pojmu *generácia* rozvádžajú autori v niekoľkých pojmových rovinách. Pojem generácie, pochopený na základe leninskej teórie triedneho boja, je predpokladom vedeckého rozboru svetonázorových problémov generácie a hlbšieho poznania spoločenských procesov. Toto hľadisko autori plne uplatnili. Aká je dnešná mladá generácia? Podstatne odlišná od predchádzajúcich skupín a vzťahov medzi nimi, no súčasne poznamenaná procesom triedneho boja minulých rokov. Je to generácia, ktorá sa narodila do spoločenských pomerov, pre ktoré bol charakteristický prevratný revolučný pohyb. Týmito skutočnosťami sú aj podmienené